5. Sovremennaya zapadnaya filosofiya: enciklopedicheskiy slovar' / [Pod. red. V. O. Heffe]. – Moskva, 2009. – 354 s.
6. Fuko M. Nadzirat' i nakazyvat'. Rozhdeniye tyur'my / Mishel' Fuko. – Moskva: Ad Marginem, 1999. – 479 s.
7. Fuko M. Intellektually i vlast': izbrannyie politicheskiye statyi, vystupleniya i intervyu / Mishel' Fuko / Per. s franc. S. Ch. Ofertasa / [pod. red V. P. Vizgina]. – Moskva: «Praksis», 2002. – 384 s.
8. Fuko M. Volya k istine: po tu storonu znaniya, vlasti i seksual'nosti / Mishel' Fuko. – Moskva: «Kastal'», 1996. – 448 s.
9. Karpova S. G. Do problem vlady v conceptiyi M. Fuko / S. G. Karpova // Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu. – Seriya «Istoriya i filosofiya nauky i tehniky». – 2009. – №17. – S.24–30.

Stadnichenko R. V., *Ph.D., assistant professor of the department of philosophy and political science Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine, Kropivnitsky), gileya.org.ua@gmail.com*

Interpretation of the phenomena of state and power in the scientific discourse by Michel Foucault

In this article, the author uses a theoretical approach to analyze the phenomena of state and power in the interpretative model of Michel Foucault. The sources and principles of the study were the work of Michel Foucault, as well as the works of Ukrainian, Russian and Western scholars who study the scientific heritage of the famous thinker. The author identified the following tasks: 1) to find out the place of power in the process of state–building in terms of M. Foucault; 2) to characterize the nature of the state in accordance with the author's interpretation of the philosopher; 3) to study the features of power as coercion in the concepts of M. Foucault. Considerable attention is paid to the consideration of the original concept of the power of Michel Foucault as well as the role and place of the state in the process of realizing political goals, the realization of law and the legitimacy in the political field. An attempt is made to interpret the emphasis of the thinker in such categories as violence, coercion, dictates. The author concludes about the postmodern nature of the original concept of state and power in Michel Foucault, which laid the foundations for the contemporary awareness of the multidimensionality and instability of classical notions in the context of social, economic and geopolitical transformations.

Keyboards: *political power, the state, violence, postmodernism, political participation, political and legal mechanism, the concepts of Michel Foucault.*

* * *

УДК 32.001:329.7(477)

Васильчук Є. О.,
доктор політичних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну (Україна, Київ), vasilchuk84@bk.ru

Роль незаконних воєнізованих і збройних формувань в акціях громадянської непокори та військово–політичних конфліктах в Україні

Досліджено роль незаконних воєнізованих і збройних формувань в акціях громадянської непокори та військово–політичних конфліктах в Україні. Зроблено висновок про те, що діяльність не передбачених законами воєнізованих та збройних формувань, поглиблення мілітарних тенденцій в українському суспільстві обумовлює значні ризики для розвитку демократії та громадянського суспільства і створює реальні підстави для подальшої ескалації збройного насильства в Україні.

Ключові слова: *незаконні воєнізовані та збройні формування, екстремізм, тероризм, громадянська непокора, військово–політичні конфлікти.*

Трансформація сучасного українського суспільства в умовах глобалізації зумовлює появу і поширення принципово нових суспільно–політичних загроз і викликів національній безпеці. Забезпечення національної безпеки, як випливає з положень чинного законодавства України, передбачає захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [12].

Рівень захищеності національних інтересів від різноманітних загроз і викликів визначає реальний стан національної безпеки держави. Об'єктивно її забезпечення потребує вироблення науково–експертних оцінок значущості потенційних і реальних суспільно–політичних загроз і викликів, серед яких вагоме місце посідає поширення в українському суспільстві радикалістських та екстремістських ідей і практик. Тому запобігання виявам радикалізації та екстремізму є одним з головних напрямів реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України [12]. Підвищений ризикогенний характер діяльності радикально налаштованих суб'єктів політики вимагає розроблення виважених, науково обґрунтованих підходів до оцінки їх значення і ролі у суспільно–політичному житті України, визначення можливостей і стратегічних пріоритетів у зниженні їх конфліктогенного потенціалу і спрямування їх діяльності у конструктивне русло.

Серед напрямів реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України виокремлюються:

– забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист конституційного устрою;

– вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних засад суспільства;

– підвищення ефективності функціонування політичних інститутів влади;

– створення дієвих, зокрема судових, механізмів захисту конституційних прав людини і основних свобод;

– забезпечення політичної стабільності, громадянського миру та взаєморозуміння в суспільстві тощо [12].

Через це екстремізм як комплекс загроз і викликів національній державності України, на думку М. Яхьяєва, є крайньою формою соціальної деструктивної дії, що створює загрозу безпеці держави, стабільному розвитку суспільства [16]. Законом України «Про основи національної безпеки України» встановлено низку загроз національним інтересам держави, які, на нашу думку, потрапляють під визначення екстремістських:

– посягання з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково–технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян;

– злочинна діяльність проти миру і безпеки людства;

– можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів;

– спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих і збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави;

– вияви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України;

– виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізація та вияви екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад [12].

Отже, загрози екстремізму для національної безпеки держави виявляються у посяганнях на конституційний лад і територіальну цілісність країни, використанні неправомірних, насильницьких методів політичної боротьби, що становлять загрозу життю та здоров'ю громадян, сприяють ескалації соціально–політичного напруження в державі тощо. Значною обставиною,

що зумовлює появу і поширення екстремізму, є біфуркаційність соціальних трансформацій в Україні, що характеризується збільшенням майнової диференціації населення, посиленням політичної поляризації суспільства, наростанням соціальних антагонізмів та екзальтації протестних настроїв, нерозвиненістю демократичних, правових та громадянських інституцій тощо.

Метою статті є аналіз ролі незаконних воєнізованих і збройних формувань в акціях громадянської непокори та військово–політичних конфліктах в Україні.

Проблематика появи і функціонування незаконних воєнізованих і збройних формувань стала предметом наукових досліджень таких авторів, як П. Агапов і А. Хлебушкін, А. Вознюк, Ж. Оспанова, В. Робак та ін. Разом із тим, зазначені автори досить поверхнево висвітлюють специфіку і роль незаконних воєнізованих і збройних формувань в акціях громадянської непокори та військово–політичних конфліктах. Зазначена обставина й визначає актуальність пропонованої статті.

Актуалізація різноманітних соціально–деструктивних практик є характерною, насамперед, для транзитивних суспільств. Це цілком закономірно спричинює перенесення соціальної активності окремих депривованих індивідів і маргінальних прошарків населення у кримінальну площину, актуалізацію протестної політичної культури і протестної поведінки.

Численні вияви інтолерантності і нетерпимості, політично мотивованого, а інколи і збройного, насильства попри декларативні заяви вищого політичного керівництва держави щодо поглиблення демократичних процесів в Україні, необхідності створення умов для формування громадянського суспільства та інтеграції до європейського політичного, економічного та соціокультурного простору, свідчать про те, що життя і здоров'я, честь і гідність людини ще не стали належним чином усвідомленою найвищою цінністю в Україні.

Сьогодні в українському суспільстві спостерігається критично високий попит на радикалістські ідеї та базовані на них екстремістські практики, адже це є найлегшим способом, з психологічної точки зору, висловити своє невдоволення негативними процесами, що відбуваються у соціумі. Саме через це окремі політики–популісти використовують епатажні методи політичної боротьби для привернення до себе уваги та здобуття електоральної підтримки. Разом із тим надмірний радикалізм маргіналізованих прошарків населення, схильність окремих радикально налаштованих осіб до екстремістських, а подекуди й терористичних, форм суспільної активності є джерелом ескалації небажаних соціальних конфліктів. Поширення цих процесів у різних сферах суспільного життя може призвести до фактичного колапсу системи державного управління, адже неконтрольована вулична стихія, спираючись виключно на грубу силу і власну безкарність, у позаправовий і позапроцесуальний спосіб вершитиме свій самосуд задля здобуття влади і задоволення своїх матеріальних інтересів. На небезпечність цих виявів для українського суспільства і держави в одному із своїх інтерв'ю вказує і Радник Президента України – директор Національного інституту стратегічних досліджень В. Горбулін: «Свобода», «Правий сектор» і Нацкорпус Білецького об'єдналися поки що для проведення «Маршу національної гідності», який зібрав чимало людей. Я не виключаю, що їх сьогодні можуть використовувати для розхитування внутрішньої ситуації в країні. Тому тут потрібно більше працювати нашим спецслужбам, контррозвідці та розвідці, правоохоронним органам. Враховуючи, що частина націоналістичних організацій певною мірою є анархічними структурами (з цілком патріотичним гаслами), які спроможні до радикальних кроків, з усім цим нині треба рішуче боротися. Для України жодні радикальні виступи не потрібні. Сьогодні країна як ніколи потребує єдності, згуртування влади та громади» [13].

Значне занепокоєння викликають численні факти втягнень молодих людей до неконвенціональної політичної діяльності. Доводиться констатувати, що сьогодні у межах радикально налаштованих суб'єктів політики властиві молоді романтизм і бунтарський дух, енергія, заповзятість та високі патріотичні почуття замінюються стрімким поширенням інтолерантності та відвертої нетерпимості, поєднані із культом грубої сили і правовим нігілізмом. Гранично радикалізовані прошарки молодіжного середовища стають своєрідним «штурмовим загоном» та інструментом для «зведення рахунків» із політичними опонентами.

Деякі молоді люди, досить своєрідно розуміючи вуличний акціонізм, стають об'єктом маніпулятивних впливів з боку окремих політичних авантюристів, які будь–що прагнуть здобути владу. Такий активізм, базований на насильстві і демонстративному ігноруванні загальнолюдських норм етики і моралі, поступово «легалізується» у масовій свідомості. Фактично, він стає нормою політичного життя у нашій державі.

Навіть т.зв. «сміттєва люстрація», яка проводилась радикально налаштованими молодими людьми щодо окремих діячів політичного режиму В. Януковича, була засуджена Європейським союзом, адже одним із вихідних принципів верховенства права у демократичній державі є презумпція невинуватості [див. 4]. Крім того, у ст.28 Конституції України зазначається: «Кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» [6].

Спроби ухвалення політичних і державно–управлінських рішень не через дотримання принципів політичного компромісу і консенсусу, а шляхом використання вуличної, некерованої стихії унаочнюють недосконалість вітчизняної політичної культури і вказують на досить специфічне розуміння цінностей демократії окремими суб'єктами суспільно–політичного життя.

Варто пам'ятати, що увесь цивілізований світ засуджує такі вчинки. У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1344 (2003) «Про загрозу для демократії з боку екстремістських партій і рухів у Європі» з цього приводу зазначається: «Екстремісти становлять небезпеку для всіх демократичних держав через те, що їх фанатизм може служити приводом для застосування і виправдання насильства. Навіть якщо самі вони не проповідують насильство, вони створюють клімат, який сприяє зростанню насильства. Це створює безпосередню загрозу конституційному ладу і свободам,

представляє непряму небезпеку викривлення норм політичного життя. Для того, щоб нейтралізувати зростання популярності екстремістів серед виборців, традиційні політичні партії можуть піддатися на спокусу взяти на озброєння проблематику і демагогічні прийоми, які використовуються екстремістськими партіями» [10].

Зростання мілітаристських настроїв в українському суспільстві та їх значне поширення, насамперед, серед молоді, викликає серйозну пересторогу у західноєвропейських країнах та США. Так, колишній службовець Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) Дж. Коен у своєму аналітичному огляді «Українські ультраправі мілітаристи кидають виклик уряду» зазначає, що у ході боротьби з сепаратистами, яких підтримує Росія, в Україні з'явилася інша загроза для її довгострокового суверенітету – сильні праві ультранаціоналістичні групи. Вказаний аналітик висловлює обґрунтовані побоювання, що ці групи можуть розпочати боротьбу проти легітимних органів державної влади. На це вказують захоплення активістами ультраправих воєнізованих угруповань приміщень Львівської та Київської міських рад, напади на художні виставки, антифашистські демонстрації, форум «Українці обирають мир», ЛГБТ–заходи, окремі медіа–організації, судові процеси і марш до Дня Перемоги, присвячений завершенню Другої світової війни.

Попри те, що ультраправі політичні сили, такі як ВО «Свобода» або НВР «Правий сектор» не мають значної підтримки серед населення, ця загроза не може перебувати поза контролем держави, адже фактична безкарність правих радикалів лише зміцнює їхню впевненість у своїх діях. З огляду на це, Дж. Коен вважає, що українська влада має неухильно дотримуватись політики «нульової толерантності» щодо ультраправого воєнізованого або збройного насильства. Президент України П. Порошенко має визначити припинення цього насильства одним із пріоритетних завдань діяльності органів МВС, СБУ та Генеральної прокуратури України.

Також на думку Дж. Коена, український уряд має розірвати будь–які зв'язки між правоохоронними органами і ультраправими парамілітарними організаціями, адже використання Національної гвардії України для боротьби з ультранаціоналістичним насильством є складним, коли такі ультранаціоналістичні воєнізовані групи інтегровані до самої гвардії. Американський аналітик наголошує на необхідності проходження спеціальної підготовки працівниками Національної поліції України з питань прав людини, орієнтованої на поліпшення поліцейської діяльності і розслідувань злочинів, скоєних на ґрунті ненависті. Працівники поліції, які демонструють ознаки симпатій або зв'язків з екстремістами, мають бути виключені з лав правоохоронних органів. Наостанок Дж. Коен робить висновок про те, що Президенту України П. Порошенку ще не занадто пізно припинити зростаюче відчуття безкарності за злочини, скоєні на ґрунті ненависті, але він має діяти уже зараз [17].

Стрімка девальвація авторитету органів державної влади і втрата довіри до її правоохоронної системи з боку населення є вагомими чинниками для появи і розвитку громадських об'єднань, які намагаються перебрати на себе репресивно–правові функції і силові можливості держави. Відтак незаконні воєнізовані та збройні формування постають у якості альтернативи Збройним силам, правоохоронним і безпековим органам, які демонструють свою слабкість у захисті від потенційної чи реальної зовнішньої агресії, підтриманні на належному рівні громадського порядку, або є частково скомпрометованими у масовій свідомості внаслідок надмірної артикуляції у своїй діяльності каральних функцій та їх переважання над профілактично–виховними.

Незаконний силовий тиск з боку правоохоронних і безпекових органів на опозиційні громадські об'єднання шляхом безпідставного затримання активістів, силового розгону мирних протестних акцій, кримінального переслідування за політичним мотивами сприяють посиленню самоорганізації, появі ознак воєнізованості та озброєності у найбільш радикально налаштованих суб'єктів суспільного життя. Екстремістськи налаштовані політичні сили намагаються всіляко поглибити наявний конфлікт між державою та інститутами громадянського суспільства і використати його з метою захоплення влади. За таких умов громадські об'єднання, які набули ознак незаконних воєнізованих і збройних формувань, стають інструментом явно злочинного тиску на вище політичне керівництво держави і рушієм дестабілізації суспільно–політичної ситуації в країні. Саме на них екстремістськими центрами покладаються завдання щодо забезпечення силової протидії правоохоронним і безпековим органам та реалізації сценарію збройного заколоту в країні. З огляду на це, у країнах, які обрали демократичний шлях розвитку і неухильно дотримуються принципу верховенства права, діяльність не передбачених законами воєнізованих та збройних формувань визнається вагомою загрозою для політичної стабільності.

В Україні діяльність незаконних воєнізованих та збройних формувань пов'язується із низкою загроз для громадського порядку та національної безпеки. Враховуючи норми чинного кримінального законодавства, доцільно виокремити такі групи загроз.

Загрози для громадського порядку, у тому числі, пов'язані із перешкоджанням діяльності суб'єктів суспільно–політичного життя та порушенням нормального функціонування органів державної влади.

Громадські об'єднання, які є парамілітарними за своєю організаційною структурою і характером діяльності або мають у своєму складі не передбачені законами воєнізовані або збройні формування, досить часто провокували силові сутички між різнополярними політичними силами або ставали учасниками силових зіткнень із працівниками правоохоронних органів. У межах Кримінального кодексу України ці інциденти досить часто кваліфікувалися як перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст.170 КК України), групові порушення громадського порядку (ст.293 КК України), масові заворушення (ст.294 КК України), заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст.295 КК України), хуліганство (ст.296 КК України), незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій (ст.340 КК України), захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст.341 КК України),

опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу (ст.342 КК України), погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст.345 КК України) та ін. [8].

Так, діяльність парамілітарної організації УНА–УНСО, виходячи із ідеологічної настанови «Провокація, репресія, революція», насичена вищенаведеними інцидентами. Політичні акції, які проводились цією організацією, досить часто супроводжувались сутичками із представниками лівих та проросійських партій і громадських організацій. Ці заходи ставали своєрідною реакцією на випадки сепаратизму, які мали місце у різних регіонах України з компактним проживанням представників інших національностей. Так, у першій половині 1991 р. у Донецькій області активістами УНА–УНСО було припинено спроби відновлення ефемерної «Донецько–Криворізької республіки» та розігнано створену проросійськими громадськими діячами «Донецьку національну гвардію». У листопаді 1991 р. «унсовцями» було розігнано конгрес і мітинг проросійської організації «Отечественный форум». Через силові сутички, які мали місце під час цих подій, відбулися перші масові арешти активістів УНА–УНСО. Аналогічно у м. Одесі «унсовцями» було припинено спроби створення «Новоросійської республіки». У червні 1992 р. активістами організації було розігнано румунський конгрес у м. Чернівцях, на якому порушувалось питання про об'єднання Північної Буковини з Румунією. У лютому–березні 1992 р. через значне поширення сепаратистських настроїв у Криму керівництвом УНА–УНСО проведено рейд до південних регіонів України під назвою «Поїзд дружби», у якому взяло участь понад 500 активістів організації. Також на початку 1990–х рр. представники УНА–УНСО відзначились сутичками на масових акціях, які проводились з ініціативи політичних партій лівої спрямованості.

Протягом 1992 р. з метою недопущення переходу низки об'єктів, які перебували у власності релігійних громад, під юрисдикцію філій Російської православної церкви в Україні «унсовцями» було захоплено Києво–Печерську Лавру та низку релігійних споруд у різних регіонах України. У листопаді цього ж року активісти УНА–УНСО разом із представниками об'єднання воїнів–інтернаціоналістів взяли активну участь у сутичках із міліцією під час відстоювання прав «афганських» сімей на житло у м. Києві.

Восени 1993 р. у м. Вінниці відбулися масові протестні акції, спрямовані проти міського голови Д. Дворкіса. За фактом масових заворушень проти керівництва місцевого осередку УНА–УНСО було порушено кримінальну справу. Голова осередку С. Чаплигін був засуджений до двох з половиною років позбавлення волі, активісти організації А. Буденко та І. Ріжок отримали умовні терміни покарання [1, с.124].

18 липня 1995 р. у м. Києві за безпосередньої участі активістів УНА–УНСО під час похорону Патріарха Київського і всієї Руси–України Володимира (Василя Романюка) відбулися масштабні масові заворушення, які увійшли в історію під назвою «Чорний вівторок». Вони супроводжувались численними бійками із працівниками правоохоронних органів та арештами активістів УНА–УНСО. Наслідками цих подій стало зняття УНА–УНСО з реєстрації Міністерством юстиції України [див. 1, с. 125–126; 15].

У квітні 1996 р. активісти УНА–УНСО узяли активну участь у заходах білоруської опозиції у м. Мінську, які супроводжувались бійками із правоохоронними органами та затриманням «унсовців».

Наприкінці 2000 р. – на початку 2001 р. УНА–УНСО разом із іншими опозиційними політичним силами брала активну участь в акції «Україна без Кучми». Кульмінацією цієї акції стали події 9 березня 2001 р. у м. Києві, які супроводжувались масовими бійками «унсовців» із співробітниками спецпідрозділу «Беркут» МВС України. Наслідками цих безпорядками став арешт 18 членів УНА–УНСО, які отримали різні терміни ув'язнення [див. 11].

Інші парамілітарні формування – Всеукраїнська організація «Тризуб» імені Степана Бандери, Варта ДСУ, «Народні загони» СНПУ і «Товариство сприяння Збройним силам та Військово–морському флоту України «Патріот України» були менш активними. Їхня діяльність, зазвичай супроводжувалась зіткненнями із активістами проросійських і лівих політичних сил. Одними із найбільш масштабних стали сутички 7 листопада 1997 р. у м. Львові між активістами вищенаведених парамілітарних формувань та прихильниками Комуністичної партії України. Внаслідок вуличних бійок за фактом організації масових заворушень проти тодішнього керівника «Товариства сприяння Збройним силам та Військово–морському флоту України «Патріот України» А. Парубія було порушено кримінальну справу, яка не була доведена до суду [див. 1, с. 130].

Найбільш масштабною протестною акцією, у межах якої відбулася консолідація різноманітних опозиційних сил та дотичних до них парамілітарних формувань, стали події листопада 2013 р. – лютого 2014 р. («Євромайдан» або «Революція Гідності»). У ході протестних заходів на авансцену політичного життя вийшли такі парамілітарні формування як «Правий сектор», «Самооборона Майдану» та інші об'єднання, які не прагнули брендингової ідентифікації. Зазначені акції супроводжувались гострим протистоянням із співробітниками спецпідрозділу «Беркут» та військовослужбовцями Внутрішніх військ МВС України, які спричинили масову загибель громадських активістів та працівників правоохоронних органів. Усі обставини цієї масштабної громадянської трагедії і досі є повністю нез'ясованими [див. 14].

Протестні акції, що відбувались в Україні протягом листопада 2013 – лютого 2014 рр., зумовили формування нового тренду політичного життя. Діяльність найбільш непримиренно і радикально налаштованих опозиційних сил за своїми зовнішньостилістичними і поведінковими ознаками почала набувати воєнізованого характеру. Кількамісячне протистояння із правоохоронними органами набуло досить своєрідного героїчного ореолу у масовій свідомості. У подальшому це спричинило якісну трансформацію форм політичної поведінки та політичної участі. Воєнізовані та збройні громадські об'єднання стали повноправними учасниками суспільно–політичного життя в Україні. Ця обставина, своєю чергою, спричинила появу низки загроз для української демократії, громадянських інституцій та державності.

Експерти Всеукраїнського громадського об'єднання «Інститут «Республіка», аналізуючи стан дотримання свободи зібрань в Україні протягом 2015–2016 рр., у своєму звіті відзначили низку деструктивних тенденцій у цій сфері, спричинені діяльністю різноманітних парамілітарних націоналістичних угруповань. Зокрема, на думку аналітиків цього об'єднання, останнім часом спостерігається суттєве зростання кількості немирних зібрань із застосуванням зброї та насильства [2]. Так, масштабною трагедією стали події 31 серпня 2015 р., коли під час мітингу активістів праворадикальних партій і організацій під будівлею Верховної Ради України один із учасників заходу жбурнув гранату у правоохоронців, внаслідок чого чотири військовослужбовці Національної гвардії України загинули від отриманих поранень, а понад 140 осіб було госпіталізовано [див. 9].

Також експертами цього об'єднання відзначається різке збільшення кількості нападів на мирні зібрання з боку ультраправих активістів, які належать до ВО «Свобода», «Самооборони Майдану», «Автомайдану», НВР «Правий сектор», Цивільного корпусу «Азов» тощо, причому погрози на адресу організаторів та учасників не заборонених судом мирних зібрань широко транслюються українськими ЗМІ. В аналітичному звіті Інституту «Республіка» відзначається, що зазвичай ці напади супроводжуються насильством щодо учасників мирних зібрань, причому вказується на численні факти бездіяльності правоохоронних органів, а в окремих випадках і координації дій правоохоронців з нападниками.

Так, на учасників антифашистського мітингу пам'яті правозахисників Маркелова і Бабурової 19 січня 2016 р. у м. Києві було скоєно напад представниками Цивільного корпусу «Азов» та громадянами Російської Федерації, які належать до забороненої «Бойової організації російських націоналістів» (БОРН). Представники БОРН обвинувачуються у вбивстві правозахисників.

Під час «Маршу рівності», який відбувся 6 червня 2015 р. у м. Києві, від нападів активістів парамілітарних націоналістичних угруповань за даними організаторів постраждало декілька десятків учасників, а за інформацією МВС України тілесних ушкоджень зазнало 9 правоохоронців.

3 серпня 2015 р. у м. Харкові ультраправими активістами було застосовано зброю проти учасників мітингу політичної партії «Опозиційний блок» та захоплено її офіс.

Під час мітингу проти підвищення транспортних тарифів у м. Одесі 17 березня 2015 р. працівниками МВС України разом з активістами ультраправих угруповань «Оберіг», «Самооборона» та «Автомайдан» було оточено учасників не забороненого мітингу та унеможливлено їх рух за заздалегідь заявленим маршрутом.

19 березня 2016 р. рішенням Львівського окружного адміністративного суду було заборонено проведення акції представників ЛГБТ–спільноти у центрі міста. Після перенесення організаторами запланованого заходу у інше місце, на його учасників було скоєно напад активістами ультраправих парамілітарних груп, під час якого застосовано каміння та піротехнічні засоби. Поліція обмежилась щодо нападників «виховними розмовами».

Експерти Інституту «Республіка» вказують на те, що протягом останнього часу в Україні, попри масовий характер нападів на мирні зібрання, до відповідальності не притягнуто жодного учасника цих інцидентів. Систематичні порушення прав і свобод громадян на мирні зібрання стають нормою суспільного життя. Зазначається, що особливо складно проводити мирні зібрання за такими напрямками:

– *мирні зібрання соціального протесту.* Так, 16 квітня 2015 р. у м. Одесі працівниками правоохоронних органів разом з активістами НВР «Правий сектор» та «Автомайдан» було затримано 53 учасників не забороненого мітингу проти підвищення комунальних тарифів, низьких пенсій та зарплат.

– *мирні зібрання з вимогою відставки посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування.* Так, у ніч з 7 на 8 червня 2015 р. невідомі озброєні особи знесли наметове містечко на Майдані Незалежності, вимогою якого була відставка уряду.

6 липня 2015 р. представниками «Автомайдану» у м. Одесі було розігнано мітинг з вимогою відставки голови місцевої обласної адміністрації М. Саакашвілі. Працівниками правоохоронних органів в обох випадках жодних заходів щодо припинення насильства не вжито.

– *мирні опозиційні зібрання.* Так, 24 серпня 2015 р. представники батальйону «Азов» розгромили агітаційні намети політичної партії «Опозиційний блок» у м. Одесі.

– *мирні зібрання суспільно–політичних рухів і партій лівої спрямованості,* напади на які набули системного характеру.

– *мирні зібрання ЛГБТ–спільноти,* окремі з яких відбуваються лише через особливу увагу до них міжнародної спільноти (європейських політиків, Конгресу США та ін.).

Внаслідок погрози застосування насильства, зокрема, із використанням зброї, організатори таких зібрань змушені відмовлятись від проведення запланованих заходів або обмежувати себе та інших учасників зібрань у висловлюванні своїх поглядів, використанні елементів наочної агітації та символіки [2].

Як бачимо, парамілітарні формування, особливо ультраправої спрямованості, є прямою загрозою для демократичного розвитку України. Фактична безкарність численних насильницьких інцидентів, скоєних при погрозі або безпосередньому застосуванні зброї, не відповідає принципам правової держави і нормам європейської демократії.

Загрози для основ національної безпеки держави, у тому числі, вчинення терористичних актів, дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, посягань на територіальну цілісність і недоторканність України.

Вище уже наголошувалось на тому, що не передбачені законами воєнізовані та збройні формування є однією із найвагоміших загроз для національної безпеки держави. У кримінальному законодавстві України вказується, що ці загрози реалізуються у формі таких злочинів, як дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст.109 КК України), посягання на територіальну цілісність і недоторканність

України (ст.110 КК України), державна зрада (ст.111 КК України), диверсія (ст.113 КК України), шпигунство (ст.114 КК України), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст.114–1 КК України), терористичний акт (ст.258 КК України), втягнення у вчинення терористичного акту (ст.258–1 КК України), публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст.258–2 КК України), створення терористичної групи чи терористичної організації (ст.258–3 КК України), сприяння вчиненню терористичного акту (258–4 КК України), найманство (ст.447 КК України) [див. 8].

Відсторонення від влади В. Януковича та його оточення спричинило ескалацію суспільно–політичної напруженості в Україні у листопаді 2013 р. – лютому 2014 р. Збурення протестних настроїв, поширення завідомо неправдивої, провокаційної інформації зумовило активізацію діяльності у Донецькій, Луганській та Харківській областях сепаратистських сил, яка супроводжується масовими безпорядками, силовими сутичками екстремістськи налаштованих осіб з представниками правоохоронних і безпекових органів, захопленням і блокуванням діяльності адміністративних установ, масовими втратами серед цивільного населення.

Подальше загострення ситуації у Донецькій і Луганській областях спричинило розгортання діяльності підтримуваних із–зовні незаконних збройних формувань та терористичних угруповань, які своєю метою переслідують дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації в Україні в інтересах Російської Федерації. Всебічна підтримка цих угруповань з боку російських спеціальних служб і розвідувальних органів створює реальну загрозу для основ конституційного ладу та територіальної цілісності України.

У ході ескалації суспільно–політичного конфлікту у південно–східних регіонах України проросійськими, екстремістськи налаштованими особами та створеними ними угрупованнями здійснюється діяльність, спрямована проти державного суверенітету і територіальної цілісності України. Вагому роль у цьому відіграють проросійські незаконні збройні формування, які діють за вказівками та під контролем представників російських спеціальних служб та розвідувальних органів. Їхня диверсійно–підривна діяльність спрямовується на вчинення диверсій на об'єктах соціальної та господарської інфраструктури, збирання й передачу відомостей представникам держави–агресора з метою послаблення обороноздатності України. На окрему увагу заслуговує розгортання проросійськими екстремістами міської партизанської війни, спрямованої на забезпечення силової протидії військовим заходам, що провадяться підрозділами Збройних Сил України, правоохоронних і безпекових органів.

На сьогодні створені за безпосередньої ідейної, організаційної, кадрової, матеріально–технічної, фінансової підтримки російських спеціальних служб і розвідувальних органів незаконні збройні формування на території Донецької і Луганської областей («Народне ополчення Донбасу», «Міністерство оборони ДНР», «Міністерство оборони ЛНР»), координуючи свої дії із групами спеціального призначення Збройних Сил Російської Федерації, що незаконно перебувають на території України, зосередили свою діяльність на розгортанні партизанської війни у міських умовах та диверсійно–підривних діях, що призводять до значних втрат серед особового складу Збройних Сил України, правоохоронних і безпекових органів, цивільного населення та масштабних руйнувань об'єктів соціальної та народногосподарської інфраструктури.

Зазначена ситуація унаочнюється статистичною інформацією щодо зареєстрованих злочинів, скоєних за участі незаконних збройних формувань під час військового конфлікту на Сході України. Так, за фактом перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань у 2014 р. зареєстровано 15 злочинів, у 2015 р. – 372, у 2016 р. – 9. Також у 2014 р. зафіксовано 489 випадків створення непередбачених законом воєнізованих та збройних формувань, у 2015 р. – 574, у 2016 – 536. У 2014 р. зареєстровано 60 фактів скоєння диверсій, у 2015 р. – 42, у 2016 р. – 11 [3, с. 95].

Значного масштабу набуло скоєння терористичних актів. У 2014 р. зареєстровано 1515 фактів тероризму, у 2015 р. – 1305, у 2016 р. – 1865. За фактом створення терористичної групи чи терористичної організації у 2014 р. зафіксовано 487 випадків, у 2015 р. – 877, у 2016 р. – 391. Також у 2014 р. зафіксовано 26 фактів втягнення, публічних закликів та сприяння терористичним актам, у 2015 р. – 13, у 2016 р. – 5 [3, с. 95].

За офіційними даними Організації Об'єднаних Націй, за час проведення Антитерористичної операції у південно–східних регіонах України з квітня 2014 р. по травень 2017 р. щонайменше 10 090 людей, включаючи 2 777 цивільних осіб, було вбито, і 23 966 – поранено [7]. Втрати серед особового складу Збройних Сил України, правоохоронних та безпекових органів станом на 1 квітня 2017 р. становлять 3465 осіб, з них:

– військовослужбовці Збройних Сил України – 2893 особи;

– працівники Міністерства внутрішніх справ України – 149 осіб;

– військовослужбовці Національної Гвардії України – 228 осіб;

– працівники Служби безпеки України – 12 осіб;

– військовослужбовці Державної прикордонної служби України – 80 осіб;

– представники інших служб – 103 особи [5].

Аналітики ООН зазначають, що військовий конфлікт в Україні, який триває уже четвертий рік, станом на поточний момент не має перспективи швидкого завершення [7].

Висновки. Враховуючи викладене, доводиться констатувати, що діяльність не передбачених законами воєнізованих та збройних формувань, поглиблення мілітарних тенденцій в українському суспільстві обумовлює значні ризики для розвитку демократії та громадянського суспільства і створює реальні підстави для подальшої ескалації збройного насильства в Україні. Поглиблення цих тенденцій у недалекій перспективі може стати причиною фактичної втрати контролю держави за суспільними процесами, призвести до хаосу і анархії в управлінській сфері. Спроби волюнтарного, поєднаного із використанням насильства або погрозами застосування зброї, розв'язання накопичених в українському суспільстві проблем та відсутність дієвого реагування на них з боку правоохоронних органів і

судових інстанцій, ставить під сумнів спроможність держави виконувати притаманні їй управлінські та регулятивні функції. У підсумку зазначена ситуація може призвести до важких соціальних наслідків, стрімкого нівелювання авторитету Української держави на міжнародній арені, а у найгіршому випадку – до її міжнародної ізоляції.

Перспективами подальших досліджень є аналіз нормативних і організаційно–правових засад запобігання та протидії діяльності незаконних воєнізованих і збройних формувань в Україні.

Список використаних джерел

1. Андрющенко Е. С. Українські праворадикальні організації у контексті суспільно–політичних процесів (кінець 1980–х – 2015 рр.): дис. … канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Андрющенко Едуард Сергійович. – Запоріжжя, 2015. – 284 с.
2. Дотримання свободи зібрань в Україні 2015–2016 рр. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Всеукраїнського громадського об'єднання «Інститут «Республіка». – 2016. – Режим доступу: http://inrespublica.org.ua/ostanni–novyny/dotrymannya–svobody–zibran–v–ukrayini.html.
3. Екстремізм в Україні: рік 2016 – рік 2017. Аналітична доповідь. – К.: Український інститут дослідження екстремізму, 2017. – 141 с.
4. Євросоюз засудив «сміттєву люстрацію» [Електронний ресурс] // Обозреватель. – 2014. – Режим доступу: https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/43697–evrosoyuz–zasudiv–smittevu–lyustratsiyu.htm.
5. Книга пам'яті загиблих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://memorybook.org.ua/indexfile/statistic.htm.
6. Конституція України (редакція від 30.09.2016, підстава 1401–19) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96–вр.
7. Конфликт в Украине продолжается четвертый год без видимой перспективы окончания – доклад ООН [Електронний ресурс] // Управление Верховного комиссара ООН по правам человека. – 2017. – Режим доступу: http://www.ohchr.org/RU/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21730&LangID=R.
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341–III (редакція від 05.01.2017, підстава 1798–19) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341–14.
9. МВС України. Підготовка і виконання теракту підозрюваними 31 серпня під ВР [Електронний ресурс] / МВС України. – 2015. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=JyDBbdkkcP8.
10. Об угрозе для демократии со стороны экстремистских партий и движений в Европе: резолюция Парламентской Ассамблеи Совета Европы 1344 (2003) [Электронный ресурс] // Официальный сайт Парламентской Ассамблеи Совета Европы. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/%5Brussian_documents%5D/%5B2003%5D/%5BSept_2003%5D/Res%201344%20Rus.asp.
11. Обличчя протесту [Електронний ресурс]. – 2003. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Hzyi2bvFOgM.
12. Про основи національної безпеки України: закон України від 19.06.2003 №964–IV (редакція від 07.08.2015, підстава 630–19) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964–15.
13. Прокопчук С. Ніхто, крім нас. Відомий український політик, вчений і державний діяч Володимир Горбулін акцентує увагу суспільства на доленосних проблемах країни [Електронний ресурс] / Станіслав Прокопчук // Урядовий кур'єр. – 2017. – Режим доступу: http://ukurier.gov.ua/uk/articles/nihto–krim–nas/.
14. Стоун О. Украина в огне [Електронний ресурс] / Оливер Стоун. – 2016. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=F5NaLSxAluo.
15. «Чорний вівторок»: Похорон Патріарха Володимира [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=BmN98bytcgs.
16. Яхьяев М. Я. Экстремизм: методологические подходы к исследованию проблемы [Электронный ресурс] / М. Я. Яхьяев // Экстремизм.ru. – Режим доступа: http://www.ekstremizm.ru/publikacii/izuchenie–i–prognozirovanie/item/616–ekstremizm–metodologicheskie–podhody–k–issledovaniu–problemy.
17. Cohen J. Ukraine's ultra–right militias are challenging the government to a showdown [Електронний ресурс] / Joshua Cohen // The Washington Post. – 2017. – Режим доступу: https://www.washingtonpost.com/news/democracy–post/wp/2017/06/15/ukraines–ultra–right–militias–are–challenging–the–government–to–a–showdown/?utm_term=.656a7d9ee635.

References

1. Andryuschenko E. S. Ukrayinski pravoradikalni organizatsiyi u kontekstI suspilno–politichnih protsesiv (kinets 1980–h – 2015 rr.): dis. …kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 / Andryuschenko Eduard Sergiyovich. – Zaporizhzhya, 2015. – 284 s.
2. Dotrimannya svobodi zibran v Ukrayini 2015–2016 rr. [Elektronniy resurs] // Ofitsiyniy sayt Vseukrayinskogo gromadskogo ob'Ednannya «Institut «Respublika». – 2016. – Rezhim dostupu: http://inrespublica.org.ua/ostanni–novyny/dotrymannya–svobody–zibran–v–ukrayini.html.
3. Ekstremizm v Ukrayini: rik 2016 – rik 2017. Analitichna dopovid. – K.: Ukrayinskiy Institut doslidzhennya ekstremizmu, 2017. – 141 s.
4. Evrosoyuz zasudiv «smittevu lyustratsiyu» [Elektronniy resurs] // Obozrevatel. – 2014. – Rezhim dostupu: https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/43697–evrosoyuz–zasudiv–smittevu–lyustratsiyu.htm.
5. Kniga Pam'yati zagiblih [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://memorybook.org.ua/indexfile/statistic.htm.
6. Konstitutsiya Ukrayini (redaktsiya vid 30.09.2016, pidstava 1401–19) [Elektronniy resurs] // Ofitsiyniy sayt Verhovnoyi Radi Ukrayini. – Rezhim dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96–vr.
7. Konflikt v Ukraine prodolzhaetsya chetvertyiy god bez vidimoy perspektivyi okonchaniya – doklad OON [Elektronniy resurs] // Upravlenie Verhovnogo komissara OON po pravam cheloveka. – 2017. – Rezhim dostupu: http://www.ohchr.org/RU/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21730&LangID=R.
8. Kriminalniy kodeks Ukrayini vid 05.04.2001 №2341–III (redaktsiya vid 05.01.2017, pidstava 1798–19) [Elektronniy resurs] // Ofitsiyniy sayt Verhovnoyi Radi Ukrayini. – Rezhim dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341–14.
9. MVS Ukrayini. Pidgotovka I Vikonannya teraktu pidozryuvanimi 31 serpnya pid VR [Elektronniy resurs] / MVS Ukrayini. – 2015. – Rezhim dostupu: https://www.youtube.com/watch?v=JyDBbdkkcP8.
10. Ob ugroze dlya demokratii so storonyi ekstremistskih partiy i dvizheniy v Evrope: rezolyutsiya Parlamentskoy Assamblei Soveta Evropyi 1344 (2003) [Elektronnyiy resurs] // Ofitsialnyiy sayt Parlamentskoy Assamblei Soveta Evropyi. – Rezhim dostupa: http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/[russian_documents]/[2003]/[Sept_2003]/Res 1344 Rus.asp.
11. Oblichchya protestu [Elektronniy resurs]. – 2003. – Rezhim dostupu: https://www.youtube.com/watch?v=Hzyi2bvFOgM.
12. Pro osnovi natsionalnoyi bezpeki Ukrayini: zakon Ukrayini vid 19.06.2003 №964–IV (redaktsiya vid 07.08.2015, pidstava 630–19) [Elektronniy resurs] // Ofitsiyniy sayt Verhovnoyi Radi Ukrayini. – Rezhim dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964–15.
13. Prokopchuk S. Nihto, krim nas. VIdomiy ukrayinskiy politik, vcheniy i derzhavniy diyach Volodimir Gorbulin aktsentue uvagu suspilstva na dolenosnih problemah krayini [Elektronniy resurs] / Stanislav Prokopchuk // Uryadoviy Kur'er. – 2017. – Rezhim dostupu: http://ukurier.gov.ua/uk/articles/nihto–krim–nas/.
14. Stoun O. Ukraina v ogne [Elektronniy resurs] / Oliver Stoun. – 2016. – Rezhim dostupu: https://www.youtube.com/watch?v=F5NaLSxAluo.
15. «Chorniy vivtorok»: Pohoron Patriarha Volodimira [Elektronniy resurs]. – 2013. – Rezhim dostupu: https://www.youtube.com/watch?v=BmN98bytcgs.
16. Yahyaev M. Ya. Ekstremizm: metodologicheskie podhodyi k issledovaniyu problemyi [Elektronnyiy resurs] / M. Ya. Yahyaev // Ekstremizm.ru. – Rezhim dostupa: http://www.ekstremizm.ru/publikacii/izuchenie–i–prognozirovanie/item/616–ekstremizm–metodologicheskie–podhody–k–issledovaniu–problemy.
17. Cohen J. Ukraine's ultra–right militias are challenging the government to a showdown [Elektronniy resurs] / Joshua Cohen // The Washington Post. – 2017. – Rezhim dostupu: https://www.washingtonpost.com/news/democracy–post/wp/2017/06/15/ukraines–ultra–right–militias–are–challenging–the–government–to–a–showdown/?utm_term=.656a7d9ee635.

Vasylchuk E. O., *Doctor of Political Sciences, associate professor of Kyiv National University of Technology and Design (Ukraine, Kyiv), vasilchuk84@bk.ru*

The role of illegal paramilitary and armed formations in actions of civil disobedience and military–political conflicts in Ukraine

The role of illegal paramilitary and armed formations in actions of civil disobedience and military–political conflicts in Ukraine has been explored. It was concluded that activities not provided for by the laws of paramilitary and armed groups, the deepening of militaristic tendencies in Ukrainian society poses significant risks for the development of democracy and civil society, and creates real grounds for the further escalation of armed violence in Ukraine.

Keywords: *illegal paramilitary and armed formations, extremism, terrorism, civil disobedience, military–political conflicts.*

* * *

УДК 327.5:172.4

Кужельний М. О.,
аспірант, Дипломатична академія України при МЗС України (Україна, Київ), olga_taukach@ukr.net

М'ЯКА СИЛА ЗАСОБАМИ ЗОВНІШНЬОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ПОРЯДОК ДЕННИЙ ДЛЯ УКРАЇНИ

Узагальнюється досвід використання «м'якої сили» у зовнішніх політиках провідних країнах світу – глобальних і регіональних лідерах. Особливої уваги приділяється «м'якій силі» РФ, як країни–агресора та основного геополітичного противника, який декларує неприйнятність існування незалежної української держави. На основі аналізу розглядається зміст поняття «м'якої сили» та формулюються принципи побудови стратегії її застосування засобами інформаційної політики. Аналізується проблема побудови такої стратегії щодо України. Робиться висновок про відсутність образу українця і України у суспільних думках країн Заходу, що стоїть на заваді позитивному сприйняттю пов'язаних із Україною тем глобального порядку денного. Пропонуються перспективні шляхи створення української стратегії «м'якої сили» засобами інформаційної політики, провідними аспектами якої є формування образу українця та виведення України із порочного кола пов'язаних із «пострадянським» простором стереотипів суспільної свідомості країн Заходу.

Ключові слова: *інформаційна політика, «м'яка сила», Україна, Росія, стереотипи, суспільна свідомість, зовнішня політика.*

Концепція «м'якої сили» отримала широкого поширення у експертному середовищі та у академічних колах. Можна констатувати, що нині інструментарій «м'якої сили» вважається ефективним засобом міжнародної політики. Цьому є декілька пояснень. «М'яка сила» більше відповідає умовам сучасної міжнародної політики, де «жорсткі» засоби на кшталт військового протистояння або відкритого економічного тиску сприймаються як неприпустимі. Інформаційне суспільство надає великі можливості для поглиблення масових суспільних контактів, які роблять м'який вплив більш гнучким та динамічним. Природно, що проблема використання засобів «м'якої сили» українською дипломатією стає завданням порядку денного.

Як відомо, поняття «м'якої сили» введене в обіг американським політологом Дж. Наєм. У розгорнутому вигляді воно викладено у його книзі « М'яка сила: Засоби досягнення успіху у світовій політиці» 2004 р. [28]. У найбільш загальному сенсі під «м'якою силою» розуміють «можливість робити щось або контролювати інші, або змушувати їх робити те, що вони без примусу не стали б робити» [27, с. 167]. Спроби конкретизації поняття призводять до дискусій щодо інструментів та засобів, які можна було б ототожнити із «м'якою силою». Власне Дж. Най відносив до неї три можливі компоненти: культуру, ідеологію та моральний авторитет зовнішньої політики [27, с. 167].

Інші дослідники можуть надавати більш детальні класифікації, розширюючи коло того, що входить до даного розуміння. Наприклад, до поняття «м'якої сили» можуть включатися економічна привабливість, людський капітал, культурна політика, спеціальні дипломатичні і політичні інститути. Або, назагал, «дискурсивне управління символьним простором (міжнародної) політики» [16, с. 119]. Можливо, наступне твердження буде уточненням думки Дж. Ная. чи надмірним узагальненням, але тлумачення поняття «м'якої сили» у дослідників тяжіє до такого визначення: «м'яка сила» спирається на механізми образно–асоціативного мислення людей; те, що вдається їм привабливим, викликає позитивне ставлення. «М'яка сила» є формуванням привабливих образів та експлуатацією відповідних психологічних реакцій масової свідомості суспільства іншої країни. Отже, доречно зазначити, що «м'яка сила» не є чимось новим у світовій практиці; у не–концептуалізованому вигляді її засоби тією чи іншою мірою були інтегральною частиною будь–якої зовнішньої політики.

Визнано, що «м'яка сила» не є статичним поняттям, як не є однаковими і статичними образи різних країн у суспільній свідомості. Використання «м'якої сили» як засобу зовнішньої політики передбачає створення відповідної стратегії, яка включає певну політичну мету, обриси бажаного образу, наявні інструменти його формування, бажані результати свого впровадження. Серед глобальних стратегій «м'якої сили» можна виділити її американський, європейський, радянський, японський, російській, китайській варіанти [1, с. 130; 2].

Метою даної статті є спроба визначення обрисів стратегії «м'якої сили», як інструментів зовнішньо-політичного впливу, які можуть впроваджуватися Україною засобами сучасної, властивої інформаційному суспільству, інформаційної політики.

Окреслимо світовий досвід застосування стратегій «м'якої сили». Вважається, що «м'яка сила» США є похідною від привабливості американського способу життя. Ефективність американської економіки, індивідуалізм, суспільство можливостей, свобода і класичний для сучасного світу демократичний устрій є його складовими. Мистецькі образи «фабрики мрій» – Голлівуду, найкраща вища освіта, розвинена публічна дипломатія є засобами транслювання даного образу у світовому масштабі. ЄС позиціонується як світовий «оазис процвітання» та суспільство загального добробуту. У поєднані із ідеологією консенсусу це створює привабливий образ Європи. У обох цих образах є слабкі, протилежні сторони. США можуть сприйматися як суспільство агресивних конкурентних індивідуалістів, а ЄС – як пастка всеосяжної бюрократії, у якій знаходиться позбавлена твердої волі сукупність «старіючих» країн [1, с. 132].

КНР опинилася перед потребою формування власної стратегії «м'якої сили». Зростання китайської економіки потребує провадження глобальної політики. Фронтоном китайської «м'якої сили» є відомі принципи Ден Сяопіна, зміст яких зводиться до ухилення від активної зовнішньої політики доки Китай не матиме відповідного потенціалу для її провадження. Це прикривається риторикою неприєднання і добросусідства. Китай, отже, позиціонує себе як миролюбну країну великих